AMANULLAH KHAN

الرحمن شریف

Email add: fazalsha

۱۰۱ کلیزې په ویاړ

تصاد ته لنډه کتنه

The Economy o

(1919-

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Introduction مقدمه

- د دغه مقالې اصل ورژن په ۱۳۹۸ کال کې د هیواد د خپلواکی د ۱۰۰ کلیزې په مناسبت لیکل شوې ده، دا یې یواځې یوه خلاصه ده
- نو ځکه د اماني دورې ټول اقتصادی او مدیریتی موضوعات په نقطه وار شکل (بولیټ پواینټ شکل) راوړل شوي دي. او د هیواد د خپلواکی د ۱۰۱ کلیزې په مناسبت یوځل بیا خپریږي.
- ډیر ژر به د دغه مقالې اصل ورژن په انګلیسي ژبه په یو نړیوال معتبر ژورنال کې خپور شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غازي امان الله خان د اصلاحاتو دوه اصول

1. عايد بايد وګټل شي هيڅوک په مفت شکل عايد نشي ترلاسه کولای.

2. ټول افغانان د قانون له مخې سره برابر دي، هيڅ افغان پر بل افغان برتري نه لري. (کاکړ, 1384)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملي عايد په ویش کې عدالت

- عبدالرحمن خان د کابل محمدزیو ته چې د سردارانو په نوم یادیدل د بیت المال څخه مفت معاشات ورکول.
- ملایانو، ملکان، پیرانو، خانانو او سیدانو ته هم مفت معاشات حواله شوي وو او دا د مغلو له وخت څخه یوه عنعنه گرځیدلې وه.
- امان الله خان د (عاید باید وگټل شي) اصل ته په کتو سره پورته ټول مفت معاشات لغوه کړل.
- شاه غازي د کابل ښاروالی ته امر وکړ چې د گوندو او بېوزله ښځو لیست چمتو کړي ترڅو یې په روغتونونو او لابراتوارونو کې په دندو وگماري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادامه...

- امان الله خان لومړنی کس وو چې د مالیاتو د اخستلو په برخه کې د عدالت لپاره یی قانون (مالیاتی نظام نامه) وایسته.
- اجباري کارونه او د خلکو بیگار کول په مطلق شکل بند شول. (غبار, 1368)
- غازي امان الله خان د بیځایه مصارفو څخه د مخنیوي په موخه یې د خپل واده مصارف د یوې ښوونځي په جوړلو سره اجرا کړل او خلکو ته یی وښوده چې بیځایه مصارف ونه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غازي په وخت کې گمرکات او مالیات

- د وخت د مالیی وزیر محمد هاشم خان وو د گمرکاتو لوی رئیس عبدالرحمن لودین وو.
- ډیری اضافي گمرکي محصولات له منځه یووړل شول. امان الله خان لومړنی کس وو چې د مالیاتو نظام نامه یی جوړه کړله.
- مالیات چې د عبدالرحمن خان په وخت کې 1/3 برخه د جنس په شکل تر لاسه کیدل، په نقدو بدل شول او قانون وایستل شو چې په هرو دریو کالو کې د مالیاتو نرخ باید تغیر وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادامه...

- مالیات چې د امیر عبدالرحمن خان په وخت کې د اجاره داری د میتود له مخې خانانو او بانفوذه اشخاصو ته په اجاره ورکول کیدل، له امله یی د دولت او خلکو ترمنځ فاصله ډیریده او خانان حاکم کیدل او ددولت لپاره خنډ جوړیدل(فیوډالیزم)، دا سستم له منځه ولاړ او پرځای یی د حکومتی دفترونو له لارې مالیات راجمع کیدل. چې د خلکو او دولت ترمنځ نیغه اړیکه ټینګه شوه. (کاکړ, 1384)
- د مالیاتو د معافیت سره سره ملي عاید له ۸۰ ملیون افغانۍ څخه ۱۸۰ ملیون ته لوړ شو. یعنی ٪۱۲۵ زیاتوالی پکې راغی.
- د في جریب زراعتی ځمکو مالیات د ۵ افغانۍ څخه ۸ افغانی ته لوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادامه...

- د پورته عوایدو څخه ٪۶۰ یی د ځمکو او حیواناتو مالیات وو. (واک, 2005)
- د عوایدو ونډه له بیلابیلو منابعو څخه په لاندې ډول وه: (غبار, 1368)

1. د ځمکو مالیات ۸۰ ملیونه.
2. د حیواناتو مالیات ۲۵ ملیونه.
3. گمرکي مالیات ۴ ملیونه.
4. د صکوکو محصول ۱۰ ملیونه.
5. متفرقه عواید ۲۵ ملیونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانگونه او بهرني سوداگري

- شاه غازي امان الله خان په خپل سفر کې د اروپا ډېرو لويو توليدي موسساتو ته ورغی، يواځې په انگليستان کې يې ۷ صنعتي ښارونو ته سفر وکړ.
- اروپا ته د ده دې سفر پر مهال حتی کمپنيو به د هغه د راتگ او کوربه توب لپاره سيالي کوله.
- شاه غازي اضافي او د سوداگری پر وړاندې خنډ جوړوونکي ماليات له منځه يوړل، بهرنۍ سوداگري تشويق شوله.
- جرمني، پولنډ او شوروي اتحاد د افغان سوداگرۍ لپاره ماليات معاف کړل.
- د جرمني، هند او شوروي اتحاد سره د سوداگرۍ تړونونه لاسليک شول، او پانگونې پراختيا وکړه.
- د غازي په وخت کې حاکمانو شرعي معاملات رامنځ ته کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادامه...

- په نتیجه کې یې د دواوو جوړولو، موټر او طیارو د ترمیم، سیمنټ، ګوګرد، چرم جوړولو، صابون جوړلو، عطر جوړولو، یخي، غوړي جوړولو کمنۍ په کابل، مزار او کندهار کې رامنځ ته شولې.
- د ډیرو نورو تولیداتو د فابریکو جوړولو پلانونه او قراردادونه تړونونه ترسره شوي وو.
- د بدخشان د لاجوردو، د هرات د نفتو استخراج، د اوسپنې ویلې کولو فابریکې، د اوسپنې معدنونو ایستلو، ذغال، سرپ ، تباشیر او مرمرو استخراج او جوړولو لپاره ترتیبات ونیول شول.
- په کابل کې د ملي تولیداتو نمایشګاه جوړه شوه او د مامورینو یونیفورم جوړول د وطني تولیداتو څخه اجباري شول (روستایي, ۲۰۱۶).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اماني دوره کې زیربنایي پروژې

- د امان الله خان په وخت کې د غازي بند او غزني سراج بندونه تکمیل شول.
- غازي لومړنی کس ؤ چې په پغمان، جلال اباد او کندهار کې یې د برق سټیشنونو په جوړولو پیل وکړ.
- د کابل او ولایاتو ترمنځ د تلیفون د مزو غزولو کارونه پیل شوي وو.
- په ۱۹۲۸ کال کې یې د جرمني او فرانسې د دوه لویو کمپنیو سره په افغانستان کې له جنوب څخه تر شمال پورې د ریل ګاډي د پټلۍ جوړولو قرارداد وشو، د ذکر شوو کمپنیو ۴ تنه متخصصین کابل او له هغه ځایه کندهار ته راغلل خو دا هرڅه د بچه سقاو لخوا د خاورو سره خاورې شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اماني پوځي شتمني

- د لګښتونو د کنترول لپاره يې پوځ لږ کړ ځکه بهرني خطر نه موجود وو.
- د پغمان په لويه جرګه کې يې اعلان وکړ چې ۵۰۰۰۰ پنځوس زره ټوپک يې رانيولي او د ۵۰۰۰۰ نورو ټوپکو او يو مليون کارتوسو د رانيولو لپاره يې قرارداد کړی د دې لپاره تر ۱۵ کلنی لوړ هر افغان بايد ۵ افغاني او هر دولتي مامور د يوې مياشتې معاش ورکړي.
- د پغمان په لويه جرګه کې دا هم څرګنده شوه چې د باروتو د موجوده فابريکې علاوه بله فابريکه هم جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادامه...

- د لومړي نړیوال جنګ په جریان کی د باروتو لومړنی جوړوونکی «رضابیک» چې یو ترکي متخصص وو، کابل ته راغی او همدلته مړ شو شاه د هغه په جنازه کې خپله ګډون وکړ.
- هر عسکر چې کله مقرر کیدلو د ۳ میاشتو معاش به یی د پوځی اصلاحاتو لپاره ځیني ګرځولو.
- د شاه غازي په وخت کې افغانستان ۱۱ جنګی الوتکې درلودلې.
- د سپینو باروتو د تولید یوه فابریکه هم موجوده وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرني کومکونه او پورونه

- اروپا ته د غازي په سفر کې بهرنيو هيوادونو د پورونو ورکړې ته زړه ښه نه کړ.
- خو بيا هم المان ٦ مليون مارکه پور ورکړ.
- په سفر يې ټول ۷۰۰۰۰ اويا زره پونډه مصرف وشو خو مجموعاً يې د ۲۰ مليون مارک په اندازه مرستې او ۴٦۰۰۰۰ فونډ په اندازه سوغاتونه هيواد ته راوړل (کاکړ, 1384).
- فرانسې ۱ مليون فونډ د ګمرکاتو او تجارت د اصلاح لپاره ورکړل.
- جرمني خپل بانکونه او خصوصي سکتور تشويق کړل چې د افغانستان سره د پورونو او پانګونې په برخه کې اقدامات وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غازي امان الله خان په وخت کې پیسه

- د ۱۰۰ افغانیو (کابلی پیسو) ارزش د ٦۰ هندی کلدارو سره برابر وو، هغه ځکه چې په افغانۍ سِکه کې د کلدارو په نسبت د نقرې وزن لږ وو.
- د لومړي ځل لپاره د ۱، ۵، ۲۵، ۵۰ او ۱۰۰ واحدونو لرونکې کاغذي پیسې چاپ شولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اماني دولت لګښتونه

- انګرېزانو چې مخکې د برطانوي هند څخه د ساتنې په موخه افغانستان ته کومې پیسې ورکولې هغه یې بندې کړې، یو شمیر مالیات لوړ شول او لوړ معاشات کم شول چې دا خپله د حکومت ضد کړیو لپاره د تغذیې یوه وسیله شوه. (کاکړ, 1384)
- د انکشافي چارو د اجرا سره مصارف هم لوړ شول.
- د مصارفو زیاته برخه حربي، درباري او ښوونیزو چارو ته ځانګړي شوې وه د دولت عواید عمدتاً په لاندې ډول په مصرف رسیدل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادامه...

- وزارت حربیه ۴۰ ملینونه افغانۍ
- وزارت دربار ۲۰ ملیونه افغانۍ
- وزارت معارف ۱۵ ملیونه افغانۍ
- وزارت داخله ۱۲ ملیونه افغانۍ
- وزارت خارجه ۷ ملیونه افغانۍ
- وزارت تجارت ۴ ملیونه افغانۍ
- وزارت مالیه ۳ ملیونه افغانۍ

- وزارت عدلیه ۲ ملیونه افغانۍ
- د تعمیراتو مصارف ۱۰ ملینونه افغانۍ
- متفرقه مصارف او خریداری ٦٧ ملیونه افغانۍ (غبار، 1368)

نوي لګښتونه په ودانیو لکه اماني ماڼۍ، رغتونونو، خارجي اړیکو او سیاسي نمایندګیو، وسلو، الوتکو او خارجي متخصصانو پر معاشاتو اجرا کیدل. (کاکړ، 1384)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اماني دوره کې اداره او مدیریت

- شاه غازي لومړنی پاچا وو چې د استخدام، او ترفیعاتو قانون یې رامنځ ته کړ.
- د پغمان په لویه جرګه کې پریکړه وشوه چې په رسمي اداراتو کې د کارمندان د احترام لپاره یوا ځې یو
لقب وکاروي چې هغه عبارت وو له (ګران/ عزیز) څخه.
- د مالیاتي مدیریت لپاره یې په کابل کې د اصول دفتري په نوم مکتب جوړ کړ چې هر مالیاتي مامور
باید دغه مکتب لوستی وی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادامه...

- د محلي حکومتونود موثریت لپاره یې په مرکز کې د حکام په نوم مکتب تأسیس کړ.
- هغه لومړنی کس وو چې د علماؤ اداره یې رامنځ ته کړله او دا یې قانوني کړه چې یواځې افغاني

ملایان د امتحان تر ورکولو وروسته ملایي او امامت کولای شي.

- د اداري چارو د اصلاح لپاره یی کندهار ته ۳۱ ورځې سفر درلود، هره اداره یی له نیږدې وکتله او

اداري کارمندان یې و ارزول د هغوی سره یی له نیږدي ګډ کار وکړ. (امیري, ۱۹۹۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غازي په پاچاهي کې اداري فساد

- د پاچا او لومړي وزير ترمنځ مخالفتونو تاوتريخوالى رامنځ ته کړ، د جمهوري ګوند اړوند او په پټه مخالفت کوونکي وزيران د مامورينو د بدې او رشوتونو د تشويق سبب شول. (واک, 2005)
- د رشوت اخستونکي د بنبل کيدو پريکړه مخکې قاضي صلاحيت وو، د پغمان په لويه جرګه کې دغه صلاحيت د قاضيانو څخه واخيستل شو يواځې پاچا دا کار کولاى شوى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اماني دور اقتصادي ستونزې

- د خوست او پکتیا بغاوت په ۱۹۲۳م کال کې د دولت لپاره د لوی مصرف باعث شو او د دوه کلونو د بودجې مصرف ور باندې اجرا شو. (واک, 2005)
- اروپا ته د پاچا د سفر په کال (۱۹۲۷م) کې د بېوسه بزگرانو او مالدارانو څخه د پاتې مالیاتو جمع کولو د دولت ضد کړی تقویه کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

References

1. اميري, ع. (۱۹۹۹). د افغانستان اقتصادي حالت ته يوه کتنه. پېښور.
2. روستايي, ع. (۲۰۱٦). زنده ياد مير غلام محمد غبار. استقلال.
3. غبار, م. (1368). افغانستان در مسير تاريخ (.(Vol. 1کابل: مرکز نشر انقلاب با همکاري جمهوري.
4. کاکړ, م. (1384). د پاچا امان الله واکمنی ته يوه نوې کتنه. جرمني: د افغانانانو د کلتوري ودې ټولنه.
5. واک, م. ا. (2005). غازي امان الله خان د خپلواکی ستوری. جرمنی: د افغانستان د کلتوری ودې ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

The End

Thanks for you attention

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library